

YAŞAM TARZI ÖNERİLERİ BAĞLAMINDA SAĞLIK HABERLERİNİN ANALİZİ

Deniz SEZGİN

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Öz

“Hastalığa” odaklanmak yerine “sağlıklı” olmayı vurgulamak doğrultusunda yön değiştiren medyadaki sağlık söylemi, bedenlerin denetimi yoluyla tıbbi sosyal kontrolü sağlamaktadır. Bu çalışmada, gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesi kavramları ele alınarak, medyada sağlığa yer verilme biçimleri bu temel kavramlar çerçevesinde analiz edilmektedir.

Anahtar sözcükler: Medya • sağlık • tıbbileştirme • bireyselleştirme • yaşam tarzı önerileri

MEDICALIZATION OF THE DAILY LIFE AND INDIVIDUALIZATION OF HEALTH PROBLEMATIC: ANALYSIS OF HEALTH NEWS IN THE CONTEXT OF LIFE STYLE SUGGESTIONS

Abstract

The health discourse in the media, which changes direction from focusing on “sickness”, towards emphasizing being “healthy”, provides medical social control through control of bodies. In this study, the concepts of medicalization of daily life and individualization of health problematic are discussed, and the forms of representation of health in media are analyzed within the framework of these basic concepts.

Key words: Media • health • medicalization • individualization • life style suggestions

Gündelik Yaşamın Tıbbileştirilmesi ve Sağlığın Bireyselleştirilmesi: Yaşam Tarzı Önerileri Bağlamında Sağlık Haberlerinin Analizi¹

Son yıllarda hastalık ve sağlık kavramları, artan bir ivmeyle görünürlük kazanmaktadır. Birbirine karşıt gibi görünen bu iki kavram, bir tür şişme, hak ettiğinden fazla yer kaplama, daha doğru bir ifadeyle, bir enflasyon halinde gündelik yaşam içindeki yerini genişletmektedir. Sağlığın gündelik yaşamdaki yerinin artmasında, küresel gelişmeler ve yerel ihtiyaçlardaki değişimlerin de etkisiyle, sağlık sektörünün 1980’lerden itibaren köklü reform girişimlerine sahne olmasının etkisi

¹ Bu makale yazarın 2010 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı’nda tamamladığı “Sağlık İletişimi Paradigmaları ve Türkiye: Medyada Sağlık Haberlerinin Analizi” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

büyüktür (Keyder, 2007: 7-35). Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye’de de sağlık (ve hastalık) hep bir problem alanı olarak anılmış, sağlık sisteminde çeşitli ve tekrarlayan biçimlerde reform çabaları yaşanmıştır.

Tıp alanında yaşanan gelişmeler sonucunda, dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye’de de bulaşıcı hastalıkların yerini kronik hastalıklar, kanser ve bağışıklık sistemi hastalıkları almıştır. Tıbbi gelişmelerin etkisiyle yaşam süresi uzamış ve bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmak istedikleri yaşam süresi ve olanak beklentisi de buna bağlı olarak artmıştır. Yaşam süresinin uzaması, dolayısıyla daha çok bireyin sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyması, medya ve yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile -doğru ya da yanlış- daha fazla sağlık bilgisine sahip bireylerin sayısının artması gibi nedenler, sağlık hizmetlerine olan talebi yükseltmiştir.

Sağlık hizmetlerine olan talepleri yükselen bireyler giderek “kendi kendilerinin doktoru” olmaya başlamıştır. Böylece birey kendine teşhis koyan ve tedavi yapan, sağlık hizmeti seçenek ve olanaklarını takip eden, kendi için gerekli olan hizmetleri satın alan bir “tüketici” durumuna gelmiştir. Bireyin “hasta” konumundan “tüketici” konumuna geçirilmesi konusunda yaşanan gelişmeler, sadece sağlık sektörünün değil, medyanın ve birçok ticari işletmenin de yararlanacağı önemli bir pazar yaratmıştır. Böylece, sağlığını nasıl yönetmesi gerektiğini “bilmeyen” bireye, medya aracılığı ile neler yapacağı ve satın alacağı, her geçen gün artan oranda söylenir hale gelmiştir.

Medyanın geçtiğimiz on yıl içinde sağlık/hastalık konularına şimdiye kadar olmadığı kadar geniş yer ayırdığı gözlemlenmektedir. Haber bültenlerinin standart sağlık ve hijyen gündemlerinin yanı sıra, televizyonda sağlık programlarında gözlemlenen geometrik artış, pek çok gazetenin çoğu kere tam sayfa sağlık haberleri/dizileri yayınlamaları, pazarlama iletişimi alanında sağlık ve hastalık temalarının hemen hemen her tür ürün tanıtımı için kullanılabilir bir “konsept”² haline gelmesi, sağlık dergilerinin yaygınlaşması, internette sağlık temalı sayfalarda gözlemlenen artış, özetle, akla gelebilecek tüm mecralarda sağlık konulu içerikte gözlemlenen “şişme” bu kapsamda akla ilk gelen unsurlardır.

Medyada yer alan sağlık söylemi ile kendilerine yardım etmek üzere sağlıklı davranışları yaşam tarzlarına katmaları gereken bireyler oluşturulmaktadır. Sağlıklı olmanın koşul ve biçimleri bireye verilir, sorumluluk bireye yüklenmektedir. Çevre koşullarının göz ardı edildiği, bireyin merkeze yerleştirildiği söylemde bireyler bilgi bombardımanı içinden doğruluğunu sorgulamadan tercihler yapar hale gelmiştir. Özetle ifade etmek gerekirse, sağlık/hastalık meselesi, toplumsal

² Kavram, fikir

ya da kamusal bir sorunsal olarak değil, bireyin bir gündelik yaşam deneyimi ve yükümlülüğü olarak inşa edilmektedir.

Bireylerin “hasta” konumundan “tüketici” konumuna geçmelerinde, tarihsel olarak oluşmuş doktor otoritesinin, yeni bir biçim almasının ve bu sürece eşlik eden yeni koşulların varlığının etkisi bulunmaktadır: Tarihsel bir süreç olarak, doktorun yükselen otoritesi,³ yirminci yüzyılın sonlarına doğru, farklı bir tarihsel sürece oyunculuk etmek üzere yerini -tamamen sahneden çıkmadan- alandaki başka oyunculara bırakmaya başlamıştır. Bu yeni aktörlerin, öncelikle biyoteknoloji ve sağlık sektörüne hizmet eden teknoloji üreticiler, ilaç endüstrisi, sağlık sigortaları ve kozmetik endüstrisi olduğu söylenebilir. Ticari çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren bu sektörler, tıbbın gücünü kullanarak ve konu başlıklarını “sağlık” olarak belirleyerek; alanlarını her gün büyük ölçüde genişletmektedir. Sağlık konusunda tıbbi sosyal kontrolü sağlayan, “sağlıklı yaşam endüstrisi” olarak ifade edilebilecek bu endüstriler; tüm çalışmalarını “sağlıklı bir toplum”⁴ için yaptıklarını iddia etmektedir.

³ Tıbbın, şifa verenin, dolayısıyla doktorun otoritesi, çok eski tarihlere dayanır (Lupton, 1994: 86; Larson, 1999: 123-136). Buna rağmen; bilimle, teknolojiyle, somut verilerle tedavi etme gücü, bireylerin bu gücü çok daha kuvvetli bir şekilde benimsemesine neden olmuş; bu benimseme, bir süre sonra, yerini sorgulanmaz bir kabule bırakmıştır. Tıp bilimindeki gelişmeler, tıp mesleğinin en son teknolojilerle yürütülen, yüksek bilgili kişilere sahip bir meslek olmasını sağlamıştır (2000: 9). Hasta iyileştirme görevi, edinilmiş bir meslek olarak değil, Tanrısal bir güç, özel bir yetenek olarak görülmüş; bu “özel güç”, “yetenek”, neredeyse yaşamın tüm alanlarında kullanılmıştır.

⁴ “Sağlıklı yaşam endüstrisinin” aktörleri olan sektörler ve hedefleri kısaca şu şekilde sıralanabilir: İlaç endüstrisi, göz ardı edilemeyecek araştırma ve geliştirme faaliyetleri yapmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle kronik hastalıklara ilişkin olarak geliştirdiği ilaçlarla, ömür boyu hasta kazanmaya çalışmaktadır. Bunun için, bazı hastalık olmayan konuları tıbbileştirmekte; tıbbileştirdiği alanlardaki değerleri her geçen gün (hipertansiyon, kolesterol ya da osteoporoz gibi) aşağıya çekerek, “yeni hastalar” hedeflemektedir. Yeni hasta edinme çabalarını, doktorların yürüttüğü büyük tıbbi araştırmaları finanse ederek de geliştirmektedir. İlaç endüstrisi, alana yaptıkları desteği, hastaların “yaşam kalitesini artırmak” amacı ile açıklamaktadır. Bu noktada, hastaların yaşam kalitelerinin yeni ilaçlarla arttığı gerçeği kadar, ilaç endüstrisinin ticari kârlılığı yükseltmek amaçları da gözden kaçırılmamalıdır.

Tıbbi teknoloji üreten firmalar, ilaç endüstrisi ile benzer gerekçelerle, yüksek teknolojinin kullanımını desteklemekte; her hasta başvurusunda, bu teknoloji ürünlerinin kullanılmasını teşvik etmektedir. Bir başka aktör olan kozmetik sektörü, üretilen teknoloji ve ürünlerle, ömür boyu genç görünme ve zayıflama vaadi ile sağlık sektörü içindeki yerini genişletmektedir. Sağlık sigortaları ise, sektördeki önemli aktör olarak belirleyici rolünü büyütmektedir. Sektör, sağlığın hayattaki en önemli ve korunması gereken şey olduğu gerekçesiyle, sağlık sigortasının önemini tekrar tekrar vurgulamaktadır. Aynı zamanda, gerçekleştirilmekte oldukları faaliyetlerle, hangi hastalıkların kapsam içine alınacağını, hangilerinin çıkarılacağını da belirlemektedirler.

Bahsi geçen sektörlerin birey sağlığına katkıları bilinmektedir. Ancak görünenin ardına bakmak, görünmeyeni sorgulamak, yaşanmakta olanları açıklamak, anlamlandırmak açısından önemlidir.

Bu “sağlıklı yaşam endüstrisinin” genişleme sürecinde, gücü sorgulanmayan, otoritesine inanılan doktorlara, tıbbi sosyal kontrolün yeni aktörlerine aracılık rolü verilmiştir. Doktorlar, -her ne kadar otorite gibi görünseler de- hastayı yöneten, karar veren otoritelerini bu endüstrilerin belirlediği, tıbbileştirdiği alanlarda, geliştirilen teknolojilerin “kullanıcısı” olarak gerçekleştirmektedir. Doktor, aynı zamanda, bu teknoloji ve gelişmelerin halk tarafından tanınması ve bilinmesi açısından da önemli bir rol üstlenmiştir. Sağlık adı altındaki her tür gelişme, erken teşhis ve tedavi için olanak sağladığı gerekçesiyle hızla kabul görmektedir. “Sağlıklı yaşam endüstrisi”nde büyük rol alan hemen her sektörün, kendi çıkarları doğrultusunda sağlığı yönlendirmekte olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak da, farklı sektörlerin de ürün ya da hizmetlerini tıbbi ürün ya da hizmetlere benzetmeye çalışarak ticari kaygılarla aynı yoldan gittikleri iddia edilebilir.

Özetle, günümüzde, sunulmakta olan sağlıklı yaşam tarzı önerilerinin ardında ticari kaygılar ve kârlılığın artırılması yatmaktadır. Bu amacın ardında da, sağlık söylemi ile bedenlerin denetimini sağlamaya çalışan “sağlıklı yaşam endüstrisi”nin ve medyanın bulunduğu düşünülmektedir. Son tahlilde, sağlıklı yaşam tarzı sunumlarının kime hizmet ettiği ise, tıbbi sosyal kontrolle görünmez kılınmaktadır.

Bu çalışma, öncelikle, özellikle medya ve medya söylemleri ekseninde, ifade edilen yeni durumun toplumsal ve kültürel dinamiklerinin analizini ve açıklanmasını hedeflemektedir. Medya söyleminde sağlık konusunun aydınlatılması amacıyla, medyada sağlığa yer verilme biçimleri ile birlikte gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi (beraberinde kozmetikleştirilmesi ve standartlaştırılması) ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesi olarak iki temel kavram ortaya atılmış ve bu kavramlar işlemselleştirilmiştir.

Bu çalışma, yukarıda gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesi olarak sözü edilen iki temel kavramı irdelerken, medyadaki sağlık ve sağlığa ilişkin haber/yazılarını hem bu temel kavramlar çerçevesinde hem de sunum biçimleri açısından incelemiştir. Bu çalışmada niteliksel ve niceliksel içerik analiziyle, sağlık konusunda oluşturulan ve sürdürülen ideolojik temaların belirtilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede, sağlık ve sağlıklı yaşam vaadleriyle, tıbbi sosyal kontrolün kapsamının genişletilerek, bedenlerin denetiminin artırılması ile gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesinin hangi görünmez yolla ortaya konulduğunu açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Gündelik Yaşamın Tıbbileştirilmesi

Tıbbileştirme (medicalization) terimi, 1970’lerde sosyal bilimler literatürüne girmiş; terimin anlamı, “tıbbi yapmak, tıbbi etmek” olmasına rağmen, daha geniş ve daha derin anlama sahip olmuştur. Bu terim temelde, düz anlamının ötesinde daha geniş ve derin bir anlama sahip olmuş; tıbbi hale gelmiş bir şeyi anlatmaktan çok, tıbbileştirmenin ya da gereğinden fazla tıbbileştirmenin bir eleştirisi olarak kullanılmıştır (Conrad, 1992: 209). Szasz’a göre tıbbileştirme, Conrad’ın tanımına benzerlik gösterir; bazı olayların tıp alanına girdiği, bazılarının ise girmediği varsayımına dayanır (2007: xii). Irving K. Zola (1977) ise, Conrad ve Szasz’ın tanımlarından farklı olarak, günlük hayatın gün geçtikçe daha fazla tıbbi egemenlik, etki ve denetime girdiğini ifade eder (Zola, 1994: 43). Bu konudaki diğer önemli isimlerden biri olan Illich (1977) ise, sağlık kavramının bütünüyle tıbbi bir kavram haline gelişini, “sağlığın tıbbileştirilmesi” olarak tarif eder ([1977] 1995: 16).

Bedenlerin “sağlık” başlığı altında denetimlerinin sağlanması yollarından biri olarak ifade edilebilecek gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi her geçen gün farklı konu başlıklarıyla karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte doğal süreçler olarak kabul edilen, doğum, ölüm, menopoza ve yaşlılık gibi kavramlar başta olmak üzere çok sayıda kavram ya da konu tıbbileştirilmeye başlamıştır. Tıp alanındaki gelişmelerin bahsi geçen konularda bireye daha yüksek yaşam kalitesi, daha sağlıklı ve daha uzun geçirilen bir ömür getirdiği göz ardı edilemez. Buna karşın, gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi, tıbbi hegemonya açısından doktorların, sağlık kuruluşları ve sağlık hizmeti sağlayanların, ilaç firmalarının ve tedaviye katkı sağlayan “ilaçmış” gibi düşünülen ürün üreticilerinin, özetle, sağlık ile ilgili olabilecek çıkar gruplarının gücünü arttırmıştır. Aynı zamanda, tıbbileştirilen gündelik yaşam bireye “kendini hasta hissettirerek”, bazen gereğinden fazla, bazen de gerekmeyen tedavi ve testlere teşvik ederek, tıbbi güce ve kâr amacına katkıda bulunmaktadır.

Bununla beraber, doğal olan süreçlerin tıbbileştirilmesiyle, bireylerin gündelik yaşama dair konuşmaları da tıbbileştirilmektedir. Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi sonucu, tıbbi kavramlara artan oranda yer veren medyadan öğrenilen bilgilerle, gündelik konuşmalarında bireylerin birbirlerinin “tıbbi birikimlerini” düzelttikleri ya da doğruladıkları bir ortam yaratılmıştır. Burada

asıl göz ardı edilmemesi gereken nokta, gündelik yaşamın tıbbileştirilmesinin, yaşamı doğrudan ya da dolaylı olarak denetleyen bir araç olarak ortaya çıkmasıdır.

Özetle, diyet, egzersiz, vitamin, besin takviyesi, stresten kaçınmak, koruyucu tıptan yararlanmak ve benzerleriyle kontrol altına alınan sadece bedenler olmamakta; yaşamlar kontrol altına alınarak, “iyi” olması için planlanan ve biçimlendirilen bir sürece dönüşmektedir. Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi “normal” olanı belirleyen ve denetleyenlerin lehine toplumların denetimini içerir.

Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesinin yanı sıra, kozmetik tıbbileştirilmekte, aynı zamanda tıp da kozmetikleştirilmektedir. Yaşlanmak, genç kalmak, sağlıklı beden imajı, egzersiz, zayıflamak, beslenme, sağlığın kozmetikleştirilmesi konusunda hızla öne çıkan başlıklar olarak sıralanabilir.

Teknoloji alanında ifade edilen gelişmeler, sadece teşhis ve tedavilerde değil; aynı zamanda kozmetik sektöründe de kendini göstermiştir. Genç kalmak ve formda olmak, sağlık için gerek ve şart olarak zihinlere kazınmakta; mezolifting, liposuction, kavitasyon ve benzerleri gibi teknoloji ya da cihazların adları herkese öğretilmekte; bu “yenilikler” uygulama ve satış rekorları kırmaktadır. Kozmetik girişimler, genetik, coğrafi ve bireysel özelliklerin hesaba katılmadığı standartlaştırılmış gözler, dudaklar ya da kilolar; daha da önemlisi, kafalarının içinde ne olduğu önemli olmayan bedenler yaratmıştır. Bu bedenler ise, “sağlıklı görünmek” için, sürekli “altın oran”ı yakalamaya çalışan; sayısız girişim ve ürüne yüksek bedeller ödemeye hazır halde bedenlerdir.

Bu standartlaştırma (Conrad, 2007: 2), gündelik yaşamın hemen her alanının tıbbileştirilmesiyle ve kozmetiğin tıbbileştirilmesiyle gerçekleşmektedir. Mevcut sağlık söylemi, tıbbileştirilen alanları bulanıklaştırmakta; fark edilmesini olanaksız hale getirmektedir. Sağlık konusu, bedenlerin denetimi için bir tıbbi sosyal kontrol aracı olarak yaşamların içine sızmaktadır.

Özetle, kozmetikleştirilmiş sağlık öneri ve çabalarıyla bedensel ve ruhsal yönden “sağlıklı olmak” yerine “sağlıklı ve genç görünme” öne çıkmaktadır. Böylece sağlık kavramı, sağlıklı olmak yerine sağlıklı görünmek anlayışı ile bir anlamda yeniden oluşturulmakta ve “sahte sağlık” haline dönüşmektedir.

Yaşlanma gibi doğal süreçler tıbbileştirilmiş; aynı zamanda geciktirilmesi ve kaçınılması gereken “olumsuz” bir durum gibi gösterilmeye başlamış; bu süreç sağlıkla ilişkilendirilmiş bir biçimde sunularak “genç kalmak” önemli bir kavram olarak karşımıza çıkartılmıştır. Biyolojik olarak imkânsız olan “genç kalmanın” veya “yaşlanmamanın”, kozmetik ürün ve uygulamalarla gerçekleştirilebileceği izlenimi yaratılmıştır. Her geçen gün sayıları artan “anti aging” ürünleri ve uygulamaları, medyanın da desteğiyle, “daha yeni”, “daha etkili” ifadelerinin eşliğinde gündelik yaşamda yerlerini almıştır.

“Genç kalmak” biyolojik olarak olanaksız olduğundan, yaşlanmayı geciktirmek ve daha da önemlisi “genç görünmek” için harcanan çabalar bazen, “sağlığın” gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Uzun vadede sağlıklı olmamayı göze alarak genç görünmeyi tercih eden bireylerin sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Genç görünmenin aynı zamanda sağlıklı olmak olduğunu düşünen ya da düşünmeleri istenen bireyler, genç görünebilmek için ölesiye çaba harcar hale gelmiştir.

Egzersiz önerileri, genç görünmenin yanı sıra sağlıklı olmanın ve görünmenin başka bir yolu olarak karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Egzersiz için sokakta yürümekten başlayan öneriler, spor merkezlerine üyelik önerilerine kadar geniş bir yelpazede sunulmaktadır. Her gün yeni egzersiz adlarının türetildiği ve tüketildiği bir ortamda, bu egzersizleri yaparken giyilmesi, edinilmesi gereken ekipman listeleri de gazete ve dergilerde yerlerini almaktadır. Ayrıca, ünlülerin egzersiz tercihleri de, egzersiz modasını belirleyerek, bireylerin egzersiz tercihlerini etkilemektedir.

Tıbbın kozmetikleştirilmesi konusunda bahsedilmesi gereken bir diğer konu da “zayıf” bedenlere yapılan vurgudur. “Zayıf” olmanın “güzel” olmakla eşdeğer kabul edildiği bir algı dünyası yaratılmıştır. Şişman olmak tıbbi olarak bazı sağlık sorunlarına sebep olmasına rağmen, kozmetikleştirilmiş sağlık anlayışında “şişman” tanımı da yeniden yapılandırılmıştır. Tıbbi olarak, yaş ve kilo arasındaki bağlantıya göre “normal” kabul edilen bir kişi, kozmetikleştirilmiş sağlık anlayışı içinde neredeyse “obez” olarak kabul edilmektedir. Bu yeni bilgi ve toplum anlayışı içinde, özellikle genç kızlar arasında yaygınlaşmakta olan anoreksia ve bulimia gibi aşırı zayıflık hastalıkları ile bedenlerinden nefret eden, kendini beğenmeyen ve sürekli olarak zayıflamaya çalışanların sayısının arttığı bilinmektedir. Bu uğurda bir çok tıbbi ve tıbbi olmayan girişim ve

ürünleri tüketen, bu nedenle sağlığı bozulan, hatta ölen kişilerin olduğu haberleri medyada yer almaktadır.

Zayıf olmanın sağlıklı ve iyi olmak ile özdeşleştirilerek sunuluyor olması nedeniyle sayıları her geçen gün artan, kilolarından, dolayısıyla bedenlerinden mutsuz bireyler, tekrarlayan zayıflama çabası içine girmektedir. Zayıflamakta güçlük çeken, tıbben obez olarak kabul edilen kişilere uygulanan ameliyatlara (kelepçe takılması vb.), gazetelere yazı dizisi olmakta ve basit birer işlem gibi gösterilmektedir. Bu yazı dizilerinin, bireyleri, kendi kilo ve sağlık durumlarını düşünmeden benzer ameliyatlara özendiriyor ya da özendirebilecek olması önemlidir.

Zayıflama, genç kalma, sağlıklı olma yollarından bir diğeri olan beslenme önerileri de medyadaki yerini artırmaktadır. Hangi sebze, meyve veya bitkinin hangi hastalığa iyi geldiği haberleriyle donatılmış programlar, yazılar nedeniyle, sebze veya meyve de “moda” olmakta ve tüketim sıklıklarında artış yaşanmaktadır. Doğal ürünler adı altında verilen sağlık reçeteleri büyük bir hızla yayılmaktadır. Bu ürünlerin yenilip içildiğinde zayıflanacağına, genç kalınacağına, iyileşeceğine, hatta hiç hastalanılmayacağına dair inanç yerleşmektedir. Sağlığın kozmetikleştirilmesinin ciddi sağlık tehlikelerine yol açabileceği gerçeği üzerinde durulması ve bir kontrol mekanizmasının gerekliliği ortadadır.

Geliştirilen teknolojilerin, yapılan uygulamaların şüphesiz ki faydaları vardır. Ancak, faydalarının olması, “sağlık” için yapılıyor olması, halen büyüyerek devam etmekte olan sürecin birey ya da toplum yararına sorgulanmasına bir engel teşkil etmemektedir. Bir ideolojik örtü ile üstü örtülen bu alanın görünen yüzünün ardında ticari çıkarların yattığı söylenmelidir. Günümüzde yaşanan süreç, toplum ve birey sağlığını odak olarak almış gibi görünse de; birinci amacın bireyin çıkarları olmadığı açıktır.

Sağlık Sorunsalının Bireyselleştirilmesi

Medya söyleminde sağlık konusunun aydınlatılması amacıyla, medyada sağlığa yer verilme biçimlerinden birinin gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi olarak belirlendiği belirtilmişti. Sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesi konusu, medyada sağlığa yer verilme biçimlerinden ikincisi olarak belirlenmiştir.

Navarro, çağdaş kapitalist toplumlarda hastalıkların nedenleri ve özellikleri ile ilgili düzenlemelerde devletin önemli bir rol oynadığını düşünür. Hastalıkların toplumsal ve çevresel nedenler açısından değil; bireysel koşullardan ve sorunlardan kaynakladığı düşüncesi hâkimdir. Kısacası hastalık, bireysel bir sorun olarak görülmektedir ki, bu da genel olarak bireyin ahlaki ve bireysel sorumluluk eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hastalık, bireysel açıdan kişinin gerekli yeme alışkanlıklarına, egzersizlere ve kişisel temizliğe uymayı başaramamasının bir sonucu olarak görülmektedir. Hastalığın yapısal ve çevresel nedenleri, bu bireyci yaklaşımca, kapitalist toplumdaki bireyciliği yansıtarak gizlenir. Bu ideolojik mekanizmanın başka bir özelliği de, hastalığın gerekli kanun ve sosyal düzenlemelerle engellenmesi yerine bireysel tedavi üzerine odaklanmasıdır (1976: 197).

Lodziak'a göre kapitalizm, gelişmiş kapitalist toplumlardaki bir çoğunluğa, özel tüketime teşvik eden kaynaklar sağlamaktadır. Lodziak, gittikçe artan sayıda birey için tüketici temelli yaşam tarzlarının anlamlı ve tatmin edici yaşam ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığını düşünmektedir (2003: 102). Anlamlı bir yaşam elde etmek için olanaklar sınırlı hale geldikçe, büyük bir çoğunluk, anlam ve tatmin ihtiyacını özel alanda aramakta, sağlık bu anlam arayışında "anlamlı" bir çıkış olarak görülmektedir.

Günümüz bireyi, "kendi olmak" ve "kendini tanımlamak" ihtiyacını birçok alanda gidermeye çalışırken, sağlıklı olmaya ilişkin bir yaşam tarzının olması ile kendini "ifade ettiğini" ve özgürleştirdiğini" de düşünmektedir. Hâlbuki sağlıklı yaşam tarzı oluşturma gayreti de, karşılanmayan kimlik ihtiyaçlarının sonunda ortaya çıkabilmektedir. Bunun sonucu olarak bireye sunulan sağlıklı yaşam tarzı, bireyin kendini içinde bulduğu modern yaşamın çıkmazlarından kurtaramamakta; aksine bunun pekişmesine neden olmaktadır. Bireye yöneltilmiş sağlıklı yaşam biçimini yaratmak, korumak ve kendini gerçekleştirebilmek görüşü, ancak toplumsal düzeyde gerçekleşecek bir değişim sayesinde olabilecektir.

Bireyselleştirilmiş sağlık anlayışında sorumluluğun bireye indirildiği konusuna Wallack da vurguda bulunur (1990: 45): Genel olarak, bireyin akıl edemediği, doğru beslenemediği veya yanlış davrandığı için, hastalıklarla mücadele ediyor veya sağlık sorunu yaşıyor gibi gösterilmekte olduğunu belirtir.

Lodziak'ın da ifade ettiği gibi, bireycilik ideolojisinin kapitalist sisteme özellikle uygun olduğuna dair şüphe yoktur. Bireycilik ideolojisinin merkezi bir unsuru, bireyin işlerinin nasıl

gittiğinin, bireysel çabalara bağlı olduğudur (2003: 67). Eğer birey başarısızsa bunun sorumluluğu yine bireye aittir. Başarı kolektif davranmayı desteklerken; başarısızlık durumunda bireyler kendilerini suçlama eğilimi göstermektedir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, günümüzde giderek mutsuzlaşan, başarılı olamama kaygısıyla yaşayan bireylerin sayıları artmaktadır. Fiziksel sağlığı güçlendirme yolları sunulmasına rağmen, sistem ruhsal sağlığın çöküşünü hazırlamaktadır . Bireye ruhsal sağlığı koruma önerileri olarak sunulanlar ise, bireycilik ideolojisinin gücü yanında “başarısız” kalmaktadır.

Bireyin kendisine verilen bu yükü kaldırabilmesi oldukça zor görünmektedir. Bauman’ın ifade ettiği gibi, suçun kurumlardan alınıp, benliğin yetersizliğine yüklemek ya bu durumun yaratacağı veya ortaya çıkaracağı öfke, bireyin kendini engelleme ve kötüleme duygusu içinde yeniden biçimlenmeye başlamasına; hatta bireyin kendi bedenini hedef alan şiddet ve işkenceye yönelmesine neden olabilir (2001: 15). Bu tür olası sonuçları bireyin “zayıf” iradeli olması ile açıklamak ise yaygın bir kanı olmasına rağmen; konunun derinliğinin anlaşılmasının bir sonucu olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Bireylere sağlıklarına ilişkin söylenen ve inanmaları beklenen, kişinin nasıl yaşadığına bağlı olarak sağlığının belirlendiği; hastalıkların yaşam biçimindeki bireysel farklılıkların ürünü olduğu ve hastalıkların bireylerin davranışlarının düzeltilmesiyle düzelebileceğidir. Buradaki en büyük çelişki, bireyin nasıl bir toplumsal, ekonomik ve ekolojik çevre içinde yaşadığı bilgisinin, bu bağlamın dışında imiş gibi gösterilmesidir.

Karmaşık bir hale getirilen durum, bireyin sağlığına ilişkin tüm bilgileri takip etmesini, öğrenmesini, kullanmasını, sonuç alamadıysa yenilerini öğrenmesi veya bedenini zorlaması gereken bir duruma gelmiştir. Bireyin tüm bunları yapmaya gücünün olmaması beklenen bir durum olmasına rağmen; yapabileceğine veya yapmak zorunda olduğuna inandırılışı bireyin üstündeki yükü artırmaktadır.

Bireyden gerçekleştirmesi beklenen, kendine sunulan bilgileri vakit geçirmeden uygulamaya başlamasıdır. Bauman “kadim slogan” olarak adlandırdığı *carpe diem*’in (bugünü yakala) bu koşullarda farklı bir özellik kazandığını söyler (2001: 299). “Bugünün yakalanması”na yapılan vurgu, zamanın birey için değerli olmasından değil; tüketim yapması açısından değerli bulunmasındandır. Kendine sunulan sağlıklı yaşam önerilerinin tüketim yoluyla kullanılmaya başlanması ideal sağlık veya ideal beden imgelerine ulaşmasına yardımcı olacaktır. Aksi takdirde, “tüketmediği” durumda ise, sağlığını koruması güçleşecek veya birey sağlığını yitirebilecektir.

Medyada sağlık ve sağlığa ilişkin sunumlar toplumsal sağlık sorunu ve çözüm yollarından daha çok bireysel düzeyde sorun ve çözüm yollarına odaklanmıştır. Toplumsal boyutta ele alındığı durumlarda da Turner, bireye sunulan bilimsel kanıtların belirsiz, çelişkili ya da karmaşık olduğunu bu koşullarda da halkın kamusal tartışmaya dâhil olma kapasitesinin sınırlı olduğunu belirtir (1995: 169). Belirsiz, çelişkili veya karmaşık bilgilerle, toplumu ilgilendiren sağlık konusunu tartışma olanağından yoksun bırakılan bireye, bireysel çerçevenin güçlendirildiği mesajların verilmesi sadece tartışmanın yönünün değişmesine değil; aynı zamanda problemi ele alma konusunda devletlerin sorumluluğunun gözden kaçmasına da neden olmaktadır.

Sağlık Haberlerinin Analizi

Sağlık ve sağlıklı yaşam vaadleriyle, tıbbi sosyal kontrolle, bedenlerin denetiminin sağlanması ile gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesinin hangi görünmez yollarla sunulduğunu açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Çalışma, 1 Ocak 2008 – 31 Aralık 2008 tarihleri arasında Hürriyet gazetesi, Kelebek, Hürriyet Cuma Hürriyet Cumartesi ve Hürriyet Pazar eklerini ele almaktadır. Bir yıllık sürenin incelenmesi, sağlık ve sağlıklı yaşam ile ilgili haber/yazılara genel bir bakış sağlaması; bir yıllık olay döngüsü ve dönemsel farklılıkların ortaya konması ve dalgalanmaları ortadan kaldırması ve her olayı kapsayabilmesi nedeniyle anlamlıdır. Çalışmanın evrenini oluşturan Hürriyet gazetesi ve eklerinde bir yıllık bir süre içinde çıkan, sağlık ve sağlıklı yaşam tarzı vaadlerinin yer aldığı tüm haber, köşe yazısı ve spotlar çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Toplanan veriler, niteliksel ve niceliksel içerik çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir (Gunter, 2000: 82; Kline, 2003: 559).

Sağlık ve sağlığa ilişkin olarak yayınlanan tüm haber, köşe yazısı, özel konu sayfaları ve özel konu sayfalarındaki spotlar herhangi bir ayırım gözetilmeksizin veri toplamaya dâhil edilmiştir. Bu sayfalarda, sağlıkla ilişkilendirilmiş reklamlar yer almasına karşın, sağlıkla ilgili reklamlar gelişmelerin incelenmesi açısından veri toplamaya dahil edilmesine karşın, analize dahil edilmemiştir.

Çalışmada estetik ve kozmetik ile ilgili konular sağlık ile özdeşleştirildiği durumlarda çalışmaya dâhil edilmiş; “renkli kozmetik” olarak adlandırılan makyaj moda ve önerileri çalışmanın dışında bırakılmıştır. Ancak “renkli kozmetik” ve sağlık ilişkisi veya etkilerinin yer aldığı

haberler konuya dâhil edilmiştir. (Örn: Kozmetik ürünleri kurtarma operasyonu, Kelebek, 26.05.2008, s.11).

Toplanan veriler haber, köşe yazısı, özel konu sayfası ve ekonomi sayfası olarak ayrılmıştır. Haber, köşe yazısı ve ekonomi sayfasının yanı sıra ele alınan özel konu sayfaları olarak Yaşam Reçeteleri - Prof. Dr. Osman Müftüoğlu ve Yaşasın Hayat Ekibinden, Güzellik Halleri - Nilüfer Pazvantoğlu, Estetik ve Güzellik - Dr. Nuri Soysal ve Mesude Erşan'ının kaleme aldığı sağlık konuları ele alınmıştır. Özel konu sayfalarında o sayfanın köşe yazısı ve sayfada yer alan spotlar ayrılmış; her bir spot da tek tek ele alınarak analiz edilmiştir.

Okunan her metin, kategoriler için geliştirilen kodlama sistemi ile kodlama kâğıtlarına araştırmacı tarafından kodlanmıştır . 01 Ocak - 31 Aralık 2008 tarihleri arasında, Hürriyet gazetesi ve Kelebek, Hürriyet Cuma, Hürriyet Cumartesi, Hürriyet Pazar eklerinde sağlık ve sağlığa ilişkin toplam 3008 adet haber, köşe yazısı, spot ve ekonomi haberi toplanmış; toplanan veriler, belirlenen 24 alt kategoriye göre analiz edilmiştir.

Öncelikle haberlerde yer verilen konulara göre altmış alt kategori belirlenmiş daha sonra alt kategoriler arasında birleştirmeler yapılarak son hali oluşturulmuştur. Belirlenen kategoriler, Betimleyici Unsurlar, Sorgulanan Temel Kavramlar, Yaşam Tarzı Önerileri ve Diğer Sağlık Bilgileri olmak üzere dört ana başlık altında analiz edilmiştir: Haberin yayınlandığı yer, tarih, sayfa, tür, köşe yazarları, başlığın cümle yapısı, görsel kullanımı, görselin ilgili oluşu, haber dilinin kesinliği, ciddiliği, uzmana yönlendirmenin ve uzman görüşünün bulunması Betimleyici Unsurlar başlığı altında toplanmıştır. Kategorilerin arasında çalışmanın temel amacı olan medya söyleminde sağlık konusunun aydınlatılması için işlemselleştirilen iki temel kavram Gündelik Yaşamın Tıbbileştirilmesi (beraberinde kozmetikleştirilmesi ve standartlaştırılması) ve Sağlık Sorunsalının Bireyselleştirilmesi yer almaktadır. Sorgulanan Temel Kavramlar bu nedenle ikinci başlık olarak belirlenmiştir. Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlık sorunsalının bireyselleştirilmesi bir dizi sağlıklı yaşam tarzı önerileriyle gerçekleşmektedir. Yaşam Tarzı Önerileri olarak belirlenmiş üçüncü başlıkta beslenme, diyet, besin ve vitamin takviyeleri, estetik operasyonlar ve kozmetik girişimler, egzersiz, yaşlanma, alternatif tedavi, cinsel yaşam, cinsel hastalıklar ile diğer hastalık teşhis ve tedavi yöntemlere dair bilgileri ele alan kategoriler bulunmaktadır. Bu sağlıklı yaşam tarzı önerileri tıbbileştirilerek ve/veya bireyselleştirilerek sunulmakta olduğundan temel kavramları açıklamada büyük öneme sahiptir. Diğer Sağlık Bilgileri başlığı altındaki kategoriler ise, Hürriyet gazetesi ve eklerinde yer alan istatistik, araştırma, buluş, yasal düzenleme, sağlık politikası, rutin sağlık, mucize, moda, Türk doktor, skandal ve hasta hikâyelerini içermektedir.

Analiz dört temel başlık altında yapılmış olmasına karşın, bu çalışmada gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlığın bireyselleştirilmesi sorunsalında sağlık haberlerinde yaşam tarzı sunumları ele alındığından Sorgulanan Temel Kavramlar ve Yaşam Tarzı Önerilerine ait bulgular sunulmuştur.

Bulgular

Hürriyet Gazetesi ve eklerinde 2008 yılında sağlık ve sağlığa ilişkin yayınlanmış 3008 haber analiz edilmiştir. Haberin/yazının yayınlandığı yerler incelendiğinde, 3008 haber/yazının 1777'i Kelebek ekinde (%59,1), 981'i Hürriyet gazetesinde (%32,6), 137'si Hürriyet Pazar'da (%4,6), 107'si Hürriyet Cumartesi'nde (%3,6), sadece 6'sı da Hürriyet Cuma'da yayınlanmıştır. Kelebek ekinde yayınlanan haber/yazılar, toplamın %60'ını oluşturmaktadır. Bu oranda, Kelebek ekinde özel konu sayfalarının olması ve bu özel konu sayfalarında yer alan çok sayıda spotun etkisi büyüktür.

Analiz edilen 3008 haber/yazıda sağlık konusunun büyük oranda mevcut sağlık söyleminin paralelinde, tıbbileştirilmiş ve bireyselleştirilmiş biçimde sunulduğu görülmüştür. Tıbbileştirilen ve bireyselleştirilen sağlık bilgileri, beslenme, diyet, kozmetik girişim, estetik operasyon, egzersiz gibi yaşam tarzı önerileri içinde yer almaktadır. Gündelik yaşama ait pratiklerin içine gizlenmiş sağlıklı yaşam önerileri bireye yönelik olarak sunulmaktadır. Birey, her gün gazeteden sağlık konusundaki gelişmeleri takip edip, "sağlıklı yaşam" için neler yapması gerektiğini okuyarak öğrenmek ve uygulamak durumunda bırakılmaktadır. Ağırıklı olarak yaşam tarzı önerilerinin tıbbileştirilmesi ve bireyselleştirilmesi ile sunulan sağlık bilgilerinin arasında toplum sağlığına dikkat çekecek, harekete geçirecek, eleştirecek ve politika geliştirilmesini sağlayacak haber/yazılara çok az sayıda yer verilmesi dikkat çekicidir.

Sorgulanan Temel Kavramlar

Tıbbileştirme

Çalışmanın amaçlarından biri olan kavramların işlemselleştirilmesinde gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sadece daha önce hastalık olarak kabul edilmeyen durumların hastalık olarak kabul edilmesi değil; gündelik yaşamın gün geçtikçe artan alanının tıbbileştirilmeye çalışmasının önemi açısından haberde/yazıda tıbbileştirmenin varlığı analiz

edildiğinde, 3008 haberin %25,9'unun (3008/778) tıbbileştirilmiş olması, tıbbileştirilen alanın gün geçtikçe genişlediğini göstermektedir (Tablo 2).

“Sağlıklı yaşam endüstrisi”nin aktörleri olan ilaç endüstrisi, tıbbi teknoloji üreticileri, özel hastane ve klinikler, kozmetik endüstrisi, sağlık sigortalarının desteği ile gündelik yaşamın sağlıkla ilgili ve doğrudan sağlıkla ilgili olmayan alanları tıbbileştirilmektedir. Yaşamın tüm alanları kontrol altına alındıkça bireylere hareket olanağı sadece kendilerine sunulan alanlarda ve sunulduğu biçimde gerçekleşmektedir.

Tıbbileştirmenin beraberinde getirdiği bir başka kavram normalleştirme/standartlaştırmadır. Bireyler, tansiyonları, kolesterol düzeyleri veya beden ölçüleriyle standartlaştırılmaktadır. Bu sayede bedenlerin denetimi daha kolay yoldan sağlanabilmektedir. Ayrıca tıbbileştirilen gündelik yaşamla, kozmetik ile ilgili konular da tıbbileştirilmekte ve tıp da kozmetikleştirilmektedir.

Tıbbileştirme ve beraberinde gelen standartlaştırma/normalleştirme ve tıbbin kozmetikleştirilmesi, kozmetiğin tıbbileştirilmesi ile ilgili Hürriyet gazetesi ve eklerinde yayınlanan haber/yazılarda tıbbileştirilen yaşam tarzı önerileri ileriki bölümlerde ele alınacaktır (Bkz.Yaşam Tarzı Önerileri).

Bireyselleştirme

İşlevselleştirilen kavramlardan diğeri ise bireyselleştirmedir. Sağlık sorunsalı bireyselleştirilmekte; bireyin sorumluluğu olarak gösterilmektedir. Günlük ödevlerle sağlığını korumak ve geliştirmek durumunda bırakılan bireye yönelik haber/yazıların oranı, tüm haberlerin oranı %31,9'dur (3008/961).

Bilgi edinmek, edindiği bilgileri değerlendirmek, seçmek ve kullanmak; hastalıklardan korunmak; tedavi yol ve yöntemlerini bilmek ve uygulamak ve farklı başlıklarda sağlık konuları bireyin sorumluluğu olarak gündeme getirilmektedir. Bireye, tıpla bağlantılandırılmış, beslenme, egzersiz, estetik gibi konularda bireyselleştirilmiş bilgiler sunulmaktadır. Bireyin bu bilgi bombardımanı içinde tüm bilgilerden gerektiği şekilde yararlanması neredeyse olanaksızdır.

Bireye sunulan tüm sağlık bilgilerine rağmen, sağlık sorunsalının sadece bireyin sorumluluğunda olmadığı gerçeği görünmez kılınmaktadır. Sağlık sadece bireyin sorumluluğu değildir. Bireylerin yaşadıkları toplumlarda, ilgili makamlar, bireylerin sağlıklı koşullarda yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli düzenlemeleri yapmak durumundadır.

Örneğin, bireyleri kansere karşı bilinçlendirmek amacıyla “kanserden koruyucu etkisi nedeniyle nar tüketmesi gerekliliği” bilgisi verilirken, yüksek radyasyon yayan verici, anten ve benzerlerinin varlığının sağlığa etkileri sorgulanmamaktadır. Aynı şekilde sağlıklı besinlerden söz edilmesine rağmen hormonlu, genetiği değiştirilmiş besinler rafları doldurmaktadır. Bireyin bahsedilen konularla bireysel olarak mücadele etmesi çok güçtür. Birey kendine verilen “yap, yapma” listelerinin altında yok olmakta; gerçekleştiremediği durumlarda hayal kırıklığına uğrayabilmektedir.

Tıbbileştirme ile ilgili örneklerde olduğu gibi, Hürriyet gazetesi ve eklerinde yayınlanan haber/yazılardaki Hürriyet gazetesi ve eklerinde yayınlanan haber/yazılarda bireyselleştirilmiş yaşam tarzı önerileri bir sonraki bölümde ele alınacaktır (Bkz.Yaşam Tarzı Önerileri).

Yaşam Tarzı Önerileri

Beslenme, Diyet, Vitamin ve Besin Takviyeleri

Sağlıklı beslenme, yaşam tarzı sunumlarında önemli bir yere sahiptir ve beslenme önerilerinde her geçen gün artış yaşanmaktadır. Yayınlanan haber/yazıların %33,1’inde beslenme, diyet ve diğer beslenme önerilerinin yer aldığı görülmektedir (3008/996).

Medyada görülen, iyi ve faydalı olduğu söylenen hemen her ürün, hızla aktar ve benzeri yerlerden temin edilmekte ve tüketilmektedir. Zaman zaman, ne olduğunun bile bilinmediği, egzotik meyve veya yemişler, onlarca hastalığa iyi geldiği yazıldığından ötürü, satış rekorları kırmaktadır. Bu “her derde deva” ürünler, özellikle medyada, ünlü kişiler tarafından tavsiye edildiği veya kullanıldığı takdirde, pazar paylarını ve kârlılıklarını artırmaktadır.

Beslenme giderek tıbbileştirilmiş bir alan haline getirilerek, gündelik yaşam alanlarının denetimi artırılmıştır. Tıbbi sosyal kontrol, daha fazla alanın tıbbileştirilmesi ile daha kolay gerçekleşebilmektedir. Beslenme gibi temel bir ihtiyaç üzerinden tıbbi sosyal kontrolün varlığı, görünmezliğini de korumasına olanak sağlayacaktır.

Beslenme önerileri içinde “diyet yapmak”, gündelik yaşamın bir parçası haline getirildiğinden, gündelik yaşam içinde ve haber/yazılarda “beden kitle indeksi”, “metabolizma hızı”, “yağ oranı”, “kalori hesabı” ve benzeri kavram ve terimlerin kullanım sıklığı artmaktadır.

Ayrıca, “gözde” diyet listeleri, çeşitli yollarla bireyden bireye ulaşırken; diyet isimleri de liste başı olmak için adeta yarışmaya başlamıştır . Sağlık, formda olmak, zindelik ve gençlik sunumları, genellikle yiyecek ürünlerinin reklamlarıyla birleştirilmektedir. Yiyecek reklamlarında, son yıllarda, katkı maddesi olmadığı, kolesterol düşürdüğü, kalp sağlığına iyi geldiği mesajlarının ve diyet ürünlerin reklamları artmıştır. Aynı zamanda, çocukların tüketimine sunulan bir çok ürüne özellikle annelerin itirazı olabileceği düşüncesiyle, “vitaminli” mesajlarının eklenmesi dikkat çekicidir.

Bunların yanı sıra, modern tıbbı duyulan şüphe ve ilaçların vereceği zarar düşünceleriyle, alternatif tıbbı ve doğal yaşama özlem ve dönüş yaşanmaktadır. Burada aynı zamanda, organik ve doğal ürünlerin daha güçlü bir iyileştirici olduğuna dair inancın da yükseldiği eklenmelidir. Bununla beraber, geçmişin doğal yolları, “kocakarı ilaçları”, günümüzde yeni keşiflermiş gibi tekrar ambalajlanarak sunulmakta ve önemli bir alternatif yol olarak gösterilmektedir.

Beslenme konusu, tıbbileştirilmesinin yanı sıra bireyselleştirilmektedir. Bu nedenle beslenme ve bireyselleştirme haber/yazıları arasındaki ilişkinin ortaya konması anlamlıdır. Hürriyet gazetesi ve eklerinde yayınlanan beslenme önerileri ile ilgili haber/yazıların %52,9'unun bireyselleştirilmiş beslenme önerileri olduğu tespit edilmiştir.

Sağlıklı beslenme önerileri bireyselleştirilip, “yiyin”, “özen gösterin” veya “kaçınin” gibi ifadelerle zenginleştirilirken; metin karşıda cinsiyeti, yaşı, kilosu belli bir kişiye hitap ediyormuş gibi bir dille sunulmaktadır.

Bireysel bir pratik olan beslenmenin tıbbileştirilip bireyselleştirilmesi, sağlıklı beslenme önerilerini yerine getirmemenin sonuçlarının sorumluluğunun bireye verilmesi; bedenlerin denetimini sağlayarak tıbbi sosyal kontrolün varlığının hissedilmesini engellemektedir.

Estetik Operasyon, Kozmetik Girişim, Gençlik, Güzellik

“Sağlıklı yaşam endüstrisi” içinde estetik ve kozmetik alanı önemli bir paya sahiptir. Sağlık tanımı içinde daha çok “ruhsal sağlığın iyiliği”ne hizmet eden estetik ve kozmetik sektörü hızla büyümekte ve karlılığını artırmaktadır. Tüm dünya genelinde yapılan estetik operasyonların maliyetleri ve kozmetik pazarı ile ilgili ekonomi sayfalarında yer alan haberlerde pazarın büyüklüğü görülmektedir (Dünyada kadın erkek estetiğine yılda 66 milyar dolar gidiyor, Hürriyet, 12.07.08, s.10; Kozmetiğe 250, anti-aging'e 70 milyar dolar ödeniyor, Hürriyet, 12.07.08, s.10).

Estetik ve kozmetik pazarının büyüklüğü ve kârlılığı medyada bu tür haber/yazı veya programların sayılarının artmasına neden olmaktadır. Hürriyet gazetesi ve eklerinde haber/yazıların %12'si estetik operasyon, kozmetik girişim, gençlik, güzellik konuları ile ilgilidir (3008/362). Bu alan, karlılığı yüksek, gelişmeye açık bir pazar olduğundan, medyadaki yeri her geçen gün genişlemektedir.

Günümüzde doğuştan gelen özellikleriyle değil; hayal ettikleri, özendikleri, beğendikleri ya da daha farklı bir ifadeyle, kendilerine sunulduğu şekilde yaşamak isteyerek, estetik ameliyatlara, plastik cerrahlara başvuran bireylerin sayısı artmaktadır. Estetik operasyonların yanı sıra botoks, dolgu ve benzerleri gibi cerrahi ve cerrahi olmayan girişimlerle, birbirinden çok da farklı olmayan, "altın oran"ı yakalamış görüntülerle karşılaşmaktadır. Bununla beraber, haber/yazılarda "çok ince olmak", "küçük burun", "dolgun dudaklar" gibi klişeleşmiş fikirler, küçük değişimlerden geçirilerek tekrar sunulmaktadır.

Her geçen gün yaratılan estetik "trend"leriyle estetik ve kozmetik girişimleri yaptırma yaşı aşağıya çekilmekte; genç bedenler sağlık değil estetik kaygılarla denetim altına alınmaktadır. Böylelikle estetik ve kozmetik sektörü uzun yıllar bu tür işlemleri yapacakları yeni "müşteriler" kazanmış olmaktadır.

Uç vakalarda ise, bireyin, gerçekçi olmayan bir güzele ulaşma çabası içerisinde, geçirdiği estetik ameliyatlardan sonucu, operasyon olan bölgede, şekil bozukluğu (dismorfoz) ortaya çıkabilir. "Karın yağlarını aldırdıktan kısa süre sonra öldü.", "Göz kapakları düştü!" gibi estetik operasyon sonrası yaşanan sıkıntılar ve "Doktorunu mahkemeye verdi" gibi başlıklı haberler, estetik operasyonlarla ilgili gazetede iç sayfalarda yer alan haberlerden bazılarıdır.

Geçmiş yıllarda, ünlü ya da zengin kadınların daha çok tercih ettiği operasyonlar; günümüzde farklı gelir düzeyindeki kişiler tarafından yaptırılmakta; aynı zamanda, erkekler de son yıllarda estetik operasyonları tercih etmektedir. Pazarın büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda, kadının yanında erkeğin de pazara dahil edilmesi, alanın genişlemesini ve karlılığın artmasına katkı sağlamaktadır.

Bu amaçla, genç, dinamik, kendine bakan, erkek figürü medya tarafından desteklenmekte; erkeklere yönelik kozmetik ürünler, erkek bakım rehberleri, erkeklerin tercih ettikleri estetik operasyonlar ve saç ekimleri haberlerinin sayısı artmaktadır. Medyada öncelikle, kadınların

tercihi gibi düşünülen estetik ve kozmetik bakımlarla ilgili olarak, erkekleri yeni bir yaşam tarzına alıştırmaya süreci de yaşanmaktadır:

Kozmetik ve tıp, birbirine uygulama, yöntem ve teknolojilerle giderek iç içe geçmiştir. Hem tıpta kullanılan teknoloji ve yöntemler hem de kozmetikte uygulanan yöntemlere verilen tıbbi adlarla kozmetik tıbbileştirilmekte, tıp da kozmetikleştirilmektedir. Özellikle, anti-aging ve zayıflama konusunda geliştirilen cihazlara, her gün bir yenisi eklenmekte; pazar bu alanda hızla büyümektedir. Haber/yazılarda önerilen yöntemlerde cihazların ya da teknolojinin isimleri kullanılmakta; isimlerinden hangi amaçla kullanılacakları anlaşılmamakta; kullanılan tıbbi adlarla uygulamalara daha ciddi, daha etkili bir anlam kazandırılmaktadır.

Kozmetik ve estetik ile ilgili konular, bireysel bir sorun olarak harekete geçilmesi, müdahale edilmesi gereken durumlar olarak gösterilmektedir. Bireye “görüntünüzden memnun musunuz?” başlıklı bir haber/yazıda memnun olmayanlar için onlarca öneri bulunmaktadır. Bunun yanında bireyin bedeninden mutlu olmasının yolu kendisine sunulan “örnek” bedenler gibi olmasından geçmektedir.

Bilinçlendirme, Bilgilendirme

Haberde/yazıda sağlığa ilişkin bilgilendirme veya bilinçlendirme amacı olup olmadığı analiz edilen bir başka kategoridir. Bilgilendirme ile kastedilen herhangi bir hastalık, tedavi veya sağlık ve sağlığa ilişkin konular iken; bilinçlendirme ile toplumu bazı sağlık konularında bilinçlendirmeye yönelik sosyal sorumluluk nitelikli kampanya, toplumsal hareket ya da uygulama ele alınmıştır.

Hürriyet gazetesi ve eklerinde yayınlanan haber/yazılarda bilinçlendirme, bilgi verme oranı %35,2'dir (3008/1059). Bilgi verme bilinçlendirmeye yönelik haber/yazıların tıbbileştirilmiş bilgilerle verilme oranı %21,8'dir. Tıbbileştirilmiş bilgiler özellikle, hastalık, tedavi yöntemleri ve beslenme konularıdır.

Daha öncede belirtildiği gibi, bireyin sağlık konusundaki tüm sorumluluğun sahibi olarak gösterilmesi; diğer sorumlu aktörlerin görünmemesine ve almaları gereken aktif rolün bireye yansıtılmasına neden olmaktadır.

Egzersiz, Formda Olmak

Medyada sağlıklı yaşam tarzı önerileri arasında egzersiz, beslenmeyle bağlantılı olarak yer almaktadır. Hareketsiz yaşam, düzensiz ve sağlıksız beslenme, modern yaşamın getirdiği stres ve

gerginlik sonucu, risk oluşturmaya başlayan yaşam tarzına alternatif olarak, egzersiz önerileri artmaktadır. Hürriyet gazetesi ve eklerinde 12 aylık dönem içinde % 6.6'lık bir paya sahiptir (3008/199).

Medyada ünlülerin yaptığı egzersizler, hangi egzersizlerle zayıfladıkları, nasıl daha sağlıklı göründükleri programlara, yazı dizilerine konu olmaktadır. Sağlık dergilerini "Hollywood starlarının fitness sırları", "Ünlüler formlarını suda yakaladı", "Ünlülerin (deneyin!) yaz sporları", ünlüler ile ilgili haber başlıklarıdır. Egzersiz yaşam biçimi olarak sunulmasının yanı sıra, "moda" olarak da sunulduğundan, yapılan egzersizin de moda uyumlu olması beklenmektedir. Son yıllarda büyük rağbet gören "Pilates" bu konudaki en yaygın örnek olarak gösterilebilir.

Her geçen gün daha fazla bireyselleştirilen yaşamlarda, sağlıktan çok güzelliğe, estetiğe önem veriliyor; spor yapmak "yapılan birşey olmaktan" daha çok, "satın alınıp, tüketilen birşey" olarak ticarileştirilmektedir. Bunun yanı sıra, egzersiz yaparken giyilecek ve kullanılacak spor malzemeleri, aksesuarlar, kozmetik ürünler, deodorantlar, gıda takviyeleri, içecekler de ayrı bir pazar olarak genişlemektedir.

Egzersizle ilgili haber ve yazı dizilerinin hemen hemen hepsinde sağlık üzerindeki olumlu etkilerinden çok estetiğe ağırlık verilmiştir. Egzersiz, medyada gündelik yaşam pratiği olarak yaşamaların içine dahil edilmesi gerekliliğinden daha çok zayıflamaya yardımcı araç gibi gösterilmektedir. Özellikle yaz aylarına doğru, hızlı kilo verme ve forma girme önerileri artmakta; hızlı egzersiz önerileri plajlarda boy gösterebilmek için bir "kurtarıcı" gibi gösterilmektedir.

Sonuç olarak, egzersiz salonlarına gidenler, parklarda yürüyenler ya da evde kendi kendilerine egzersiz yapanların ortak noktasının "güzel, estetik, güçlü ve bakımlı" olmak olarak özetlenebilir. Sağlıklı olmak bunlarla beraber edinilebilecek bir hediye gibi kabul edilmektedir. Her gün farklı egzersiz adı ya da farklı yöntemlerle de olsa, aynı kas grupları çalıştırılıp, bedenler güçlenmektedir. Yöntemler değişse de, özel terletmeyen spor kıyafetleri ya da "ev kıyafetleriyle" de yapılırsa, amaç öncelikli olarak "sağlık" olmadığı sürece; "kaç kalori harcadığı?", "kaç cm. incelindiği?" soruları, egzersizlerin asıl hedefi olacaktır.

Yaşlanma - Yaşlılık

Yaşlanma, doğanın bir gereği olmaktan çıkarılıp, mücadele edilmesi, geciktirilmesi gereken bir süreç, bir "hastalık" ya da mücadele edilmesi gereken bir süreç olarak gösterildiğinde, bu

süreci gerçekleştirebilmek için yeni pazarlar oluşturulurken, stratejiler de sunulmaya başlanmıştır. Genç kalmak için sunulan önerilerin, sözde bir tür “yaşsızlık” yaratacağı; her bireyin, her yaşta her şeyi yapabileceği; buna rağmen bu düşüncenin olanaksız olduğu da her fırsatta vurgulanmaktadır. Beden yaşlanırken, piyasa ekonomisi koşulları da yaşlanmanın olumsuz yanlarına dikkat çekmekte ve böylece “bedenin renovasyon” süreci de başlatılmaktadır.

Yaşlanmayı geciktirmek cazip bir vaat olarak sunulurken, buna ulaşmanın bedeli ise çok yüksektir. Kıyafet, besin takviyesi, vitamin, kozmetik ürünler ve cerrahi veya cerrahi olmayan estetik girişimler, “anti aging” damgası ile çok daha pahalı fiyatlara satılmaktadır. Konu yaşlanma, yaşlanan bedenin sorgulanarak yeniden tanımlanmaya çalışılması gibi görünse de, Featherstone ve Hepworth’un de belirttiği gibi, devam eden güç savaşlarıdır (1998: 153). Tüm bu “savaşa” karşın, yaşam süresi uzatılarak; bedenler denetlenerek, yeniden üretilse ve tüketilse de; bedenin yaşlanacağı ve ölümlerle sonlanacağı, şüphe götürmez ve değiştirilemez bir gerçektir.

Hürriyet gazetesi ve eklerinde bu doğrultuda incelenen yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili haberler, %3.5 oranındadır (3008/104). Hürriyet gazetesi ve eklerinde yer alan yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili haber/yazılarda, doğal bir süreç olan yaşlanma tıbbileştirildiği görülmüştür. Böylece yaşlı bireylerin daha çok tıbbi desteğe, kontrole ve yaşına uygun vitamin ve besin takviyelerine ihtiyaç duymaları sağlanmaktadır. Her bir konu ne kadar küçük parçalara bölünerek tıbbileştirilirse, o kadar çok pazar yaratılabileceğinden; yaşlılık önemli bir konu başlığı olarak “sağlıklı yaşam endüstrisi”sinin ilgi alanı içinde yer almaktadır.

Yaşlanma süreci yönetilebilecek bir süreç olarak sunulmakta; bu sürecin yönetilmesinde beslenmeden egzersize, giyimden düşünce biçimine karşı öneriler sunulmaktadır.

Alternatif Tedavi

Bireyler hastalıkları uzun süre devam ettiği; modern tıba olan inançları eksildiği; tedavilerine destek gerektiğini düşündükleri ya da tedaviden vazgeçtikleri zaman, alternatif ya da tamamlayıcı tıptan yararlanmak isteyebilir. Özellikle modern tıbbın hastayı birey olarak değil, “hasta organ” olarak görmesi bireyleri bu alana doğru yönelmede etkili olmaktadır. Kızılcılık’ın de belirttiği gibi, alternatif veya tamamlayıcı tıp, modern tıbbın tedavi yaklaşımlarının dışında kalan, her tür tedavi biçimini ifade eder (1995: 40).

Modern tıp uygulayıcıları, alternatif yaklaşımları “halkla ait”, “gayri resmi” ya da “şarlatan tıp” olarak da ifade ederler. Geleneksel ve alternatif tıbbın arasındaki gerilimin kaynağı, büyük ölçüde, tedavi edici iddiaların doğruluğu ve yanlışlığı arasında yer almaktadır. Alternatif ya da tamamlayıcı tedaviler, geçtiğimiz yıllarda büyük oranda artmış ve bu tedavilere başvuranların sayıları çoğalmıştır. Günümüzde modern tıbbın dışında kalan her tür tedavi ve uygulamanın alternatif tıp olarak adlandırılması dikkat çekicidir.

Alternatif ya da tamamlayıcı tedavi önerileri ilgili haber/yazıların bir yıl içindeki yayınlanma oranı %3,3'dür (3008/99). Haber/yazılarda “dinsel tema” alternatif bir yöntem olarak sunulmaktadır. Dua etmek, içe dönüş ve kendine inanışın tedaviye destek olacağı, iyileşmenin içeriden geldiği; haz, tatmin, hayattan zevk almak mesajları alternatif tedavi yolu olarak sunulmaktadır.

Tıbbi sosyal kontrolün altındaki bireyler, modern yaşamın sıkıntılarından kurtulmak için, “alternatif yollara” yönlendirilmektedir. Bu yollar, bireyin içinde bulunduğu “kıskaç”tan kurtulma, kendine yardım olanağı gibi sunulsa da; sunulma ve uygulama biçimlerinden ötürü sanal, kısa süreli bir kurtuluştan öteye gitmemektedir.

Cinsel Yaşam, Cinsel Hastalıklar

Hürriyet gazetesi ve eklerinde sağlığa ilişkin 3008 haber/yazı olmasına karşın, cinsel davranışlar ve cinsel hastalıklar daha az yer (%3.2) bulmaktadır (3008/96).

Medyada cinsel yolla bulaşabilecek birçok hastalık gündeme getirilmemekte; AIDS, prezervatif kullanımı, doğum kontrolü, istenmeyen gebelik gibi konular yok sayılarak haberler yapılmaktadır. Cinsel yaşam ile ilgili haberler diğer haberler kadar ilgi görmesine rağmen, çoğunlukla kalp hastalıkları veya diyet haberleri kadar rahat okunmamakta; daha çok, gizli saklı okunmaktadır. Cinsel yaşam ile ilgili bilgi yokluğunun karşıtı olarak, cinsellikle ilgili bilgilerin dikkat çekici, abartılı veya mizahi bir dille anlatımı ile karşılaşılmaktadır.

AIDS konusunda yer alan haberler, Dünya AIDS günü nedeniyle yapılan birkaç haberden ibarettir. Doğum kontrolü hakkında çıkan birkaç haber/yazı ise doğum kontrol haplarının kilo aldırıp aldırmasında ile ilgilidir. Bununla beraber cinsel yaşam, beslenme, egzersiz, sağlıkla

bağlantılı olası faydaları ile haber olmaktadır: “Cinsel gücü artıran besinler” (Kelebek, 30.04.2008, s.4) “Sizin için afrodisyak beslenme” (Hürriyet Cumartesi, 12.04.2008, s.15), “Sabah 6 seksi 300 kalori yaktırıyor” (Hürriyet, 19.03.2008, s.5).

Cinsel yaşamla ilgili doğrudan haberler yerine, gündelik yaşam pratiklerinin cinsel yaşam üzerinde etkileri, çarpıcı başlıklarla iç sayfalarda yerlerini bulmaktadır

Sonuç

Son yıllarda sağlık ve hastalık kavram çiftinin gündelik yaşam içindeki ağırlığının arttığı gözlemlenmektedir. Sağlık anlayışının odağı “hasta” olmaktan, “sağlıklı” olmaya doğru yön değiştirmiştir. Sağlık konusundaki yasal düzenlemelerden “sağlıklı yaşam endüstrisinin” alandaki yerini genişletmesine uzanan bir dizi gelişme, “sağlık” konusunu bilgi kirliliği içinde karmaşık bir düzleme çekmektedir. Bu düzlemde “medyayı” sağlık ve hastalık söyleminin ana mecrası olarak saptamak mümkündür.

Özellikle son on yıl içinde sağlık ve hastalık konularının beraberinde medyanın kozmetize edilmiş sağlık konularına her geçen gün daha fazla yer verdiği gözlemlenmektedir. Medyada haber bültenleri, özel sağlık programları, gazete ve dergilerin özel sağlık sayfaları, yazı dizileri ve internetteki sağlık temalı sayfalardaki belirgin artış, sağlık konusundaki söylemin ardına bakmayı gerekli kılmaktadır.

Bu söylemin ardında, tıbbi otoritenin -doktoran sonraki- yeni aktörleri olarak ifade edilebilecek “sağlıklı yaşam endüstrisi”nin olduğu iddia edilebilir. İlaç endüstrisi, kozmetik endüstrisi, tıbbi teknoloji üretenler, özel hastane ve klinikler, sağlık sigorta sektörü gibi geniş bir alanda ele alınabilecek, ticari kaygılarla hareket eden bu “endüstri”, “sağlık” başlığında bireylerin gündelik yaşamlarını, dolayısıyla bedenlerini denetim altına almaktadır.

Günümüzde sağlık önemli bir “değer” olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sağlığın korunmasını sağladığı iddia edilen alanların genişletilmesi, tıbbi sosyal kontrolü sağlamak açısından önem taşımaktadır. Yaşam alanları tıbbileştirildikçe birey, kendine sunulan bilgi, ürün ve hizmetleri tüketmekte ancak bunların kontrol aracı olduğunu fark edememektedir.

Foucault'nun (1993) da belirttiği gibi biyo-iktidarın devamlılığı için günümüzde bireyin ölmesi değil yaşaması daha önemli hale gelmiştir. Medyada sağlıklı yaşam önerilerinin yanı sıra

bazı hastalıklarla ilgili tıbbi tedavi, buluş ve yöntemler “mucize” gibi sunulmakta; bu sunumlara ilişkin olarak zaman zaman bireyler yüksek beklentileri nedeniyle hayal kırıklığı yaşamaktadır.

Conrad’ın ifade ettiği gibi (2007: 146), “tıbbileştirme salgını” son yıllarda geniş bir alana yayılmıştır ve yayılmaya devam edecek gibi görünmektedir. Özellikle de, tıbbın ilgi alanına girmeyen konular ve gündelik yaşam pratiklerinin tıbbileştirilmesi, yakın gelecekte daha fazla alanın tıbbi hale gelebileceğinin habercisi olarak kabul edilebilir.

Sağlıkla ilgili olan ve olmayan birçok konunun tıbbileştirilmesi, bireylerin sağlıklarıyla ilgili olarak yaratılmış endişeye kapılmaları ve dolayısıyla çözüm arayışına girmeleri bedenlerin denetiminden beklenen bir sonuçtur. Bireyin sorumluluğu olarak sunulan sağlığı koruma ve geliştirme anlayışı, bireylerin kendilerine sunulan, “sağlık için” olduğu iddia edilen vaat ve önerileri sorgulamadan tüketmelerine neden olmaktadır. Sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve buna bağlı olarak sağlık sektöründeki rekabet, sağlık gibi hayati bir konunun bulanıklaştırılmasına ve sağlıklı yaşam vaatlerinin ardındaki gelişmelerin gizlenmesine neden olmaktadır.

Sağlık, “genç”, “zayıf” ve “formda” olmak biçiminde yeniden tanımlanmakta, bireylere bu tanıma uygun, “sağlıklı” bedene ulaşmanın yolları sunulmaktadır. “Ruhsal ve fiziksel tam iyilik hali”nin karşılığı bu koşullar altında yeniden oluşturulmaktadır. Tüm bu yaklaşımlara rağmen sağlık sorunsalının toplumsal, ekonomik, politik makro bağlamı sorundan bağımsız olarak gündeme bile gelmemektedir. Çok sayıda basit, çabuk çözüm öneren, nitelikli niteliksiz sağlıklı yaşam sunumları, büyük ölçekli sağlık problemlerinin önemsizleşmesine ve görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Kısaca, medyanın, toplumsal boyutta ele alınabilecek sağlık sorunlarını, bireyselleştirilmiş seviyedeki problemlere indirgediğini söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Medya sağlık sorunsalını kısıtlı olarak ele almakta; nedenler ve çözümler üretilmesine ilişkin ortamın genişlemesine imkân sağlamamaktadır.

Bireyin sağlığı ile ilgili bir dizi sorumluluğunun yanı sıra medyanın sorumluluğu da unutulmamalıdır. Biyo-etik konusu, mevcut uygulamalarından farklı olarak, medyanın yerine getirmesi gereken sorumluluklardan biridir. Medyada yer alan sağlık bilgilerinin ve hemen her türlü sağlık sorununu çözebilecekleri izlenimi veren haber, program veya yazı dizilerinin, etik kaygılarla hazırlanması gerekliliği vurgulanmalıdır. Etik kaygılardan uzak bir sağlık söylemi, sağlık

gibi çok boyutlu bir konunun bireyin sorumluluğu olarak sınırlandırılmasına ve diğer boyutlarının görmezden gelinmesine neden olabilmektedir.

Sağlıklı olmak ve sağlıklı yaşamaya odaklanmış hale gelen bireyler, kendilerine sunulan bu bilgi bolluğu içinde, ne yapacaklarını bilemez hale gelmiştir. Hangi önerinin doğru, hangi mucizenin gerçek olduğunu bilmelerinin, olanaksız olduğu bu bilgi kirliliğinde bireyler, hem maddi hem de manevi zarara uğrayabilir.

Burada vurgulanması gereken, birey ve dolayısıyla toplum sağlığı için yapılması gerekenlerin başında, ülkelerin alması gereken politik kararlar olduğudur. Bozulan ve yok olmakta olan çevre koşulları, insan ve tüm canlıların sağlığı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bireye yüklenmiş bir sağlık sorumluluğu yerine, büyük çapta yapılması gereken yasal düzenleme ve politikaların gerekliliği bir başka örtünün altında gizlenmektedir..

KAYNAKÇA

- Baudrillard, Jean (2004). Tüketim Kültürü. Çev., Ferda Keskin, Hazal Deliçaylı. İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Zygmunt (2001). Parçalanmış Hayat. Çev., İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Zygmunt (2005). Bireyselleşmiş Toplum. Çev., Yavuz Alagon. İstanbul: Ayrıntı.
- Bocock, Robert (2005). Tüketim. Çev., İrem Kutluk. Ankara: Dost.
- Conrad, Peter (1992). "Medicalization of Social Control." Annual Review of Sociology 18: 209-232.
- Conrad, Peter (2007). Medicalization of Society. USA: The Johns Hopkins University.
- Featherstone, Mike ve Hepworth, Mike (1998). "Ageing The Lifecourse and Sociology of Embodiment." Modernity, Medicine and Health. Graham Scambler ve Paul Higgs (der.) içinde. London: Routledge. 147-175.
- Featherstone, Mike (2005). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü. Çev., Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı.
- Freund, Peter, E.S. (1982). The Civilized Body, Social Domination Control and Health. Philadelphia: Temple University Press.
- Foucault, Michel (1992). Hapishanenin Doğuşu. Çev., Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, Michel (1993). Cinselliğin Tarihi 1. Çev., Hülya Tufan. İstanbul: Afa.
- Foucault, Michel (2002). Kliniğin Doğuşu. Çev., İnci Malak Uysal. Ankara: Epos.

- Glassner, Barry (1989). "Fitness and Postmodern Self." *Journal of Health and Social Behavior* 30(2), (June): 180-191.
- Gunter, Barrie (2000). *Media Research Methods*. London: Sage Publication.
- Illich, Ivan (1989). *Şenlikli Toplum*. Çev., Ahmet Kot. İstanbul: Ayrıntı.
- Illich, Ivan, vd. (1994). *Profesyoneller İktidarı*. Çev., Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar.
- Illich, Ivan (1995). *Sağlığın Gaspi*. Çev., Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Ayrıntı.
- Karpf, Anne (1998). *Doctoring The Media*. London: Routledge.
- Keyder, Ç., vd. (der.) (2007). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları*. İstanbul: İletişim.
- Keyder, Çağlar (2007). "Giriş", *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* (der) İstanbul: İletişim: 7-35.
- Kızılcılık, Sezgin (1995). "Postmodernizm ve Alternatif Tıp (1)." *Birikim* 80: 38-47.
- Kızılcılık, Sezgin (1996). "Postmodernizm ve Alternatif Tıp (2)." *Birikim* 81: 66-73.
- Kline, Kimberly N. (2003). "Popular Media and Health:Images, Effects and Institutions." *Handbook of Health Communication*. T. L. Thompson, vd. (der.) içinde. USA, New Jersey: Lawrens Erlbaum Associates: 557-581.
- Larson, James S. (1999). "Conseptualization of Health." *Medical Care Research and Review* 56(2), (June): 123-136.
- Lodziak, Condrad (2003). *İhtiyaçların Manüpülasyonu Kapitalizm ve Kültür*. Çev., Berna Kurt. İstanbul: Çitlenbik Yayınları.
- Lupton, Deborah (1994). *Medicine as Culture, Illness, Disease and The Body in Western Societies*. London: Sage Publications.
- Navarro, Vicente (1976). *Medicine Under Capitalism*. New York: Neale Watson Academic Publications Inc.
- Neuendorf, Kimberly A. (1990). "Health Images in the Mass Media." *Communication and Health*. Eileen Berlin Ray ve Lewis Donhew (der.) içinde. USA: Lawrence Erlbaum Associates Inc. 111-135.
- Seale, Clive (der.) (2004). *Health and Media*. USA: Blackwell.
- Signorelli, Nancy (1990). "Television and Health:Images and Impact" *Mass Communication and Public Health Complexities and Conflicts*. Charles Atkin ve Lawrence Wallack (der.) içinde. London: Sage. 96-113.

- Signorelli, Nancy (1999). " Health Images on Television." Health Communication Research: A Guide to Developments and Directions. L.D. Jackson ve B.K. Duffy (der.) içinde. USA: Greenwood. 163-179.
- Szasz, Thomas (2007). The Medicalization of Everyday Life. USA: Syracuse University.
- Turner, Bryan S. (1992). Regulating Bodies Essay in Medical Sociology. Routledge.
- Turner, Bryan S. (1995). Medical Power and Social Knowledge. USA: Sage.
- Turner, Byran S. (2000). "The History of Changing Concepts of Health and Illness: Outline of a General Model of Illness Categories." Handbook of Social Studies in Health and Medicine.USA: Sage. 9-23.
- Wallack, Lawrence (1990a). "Mass Media and Health Promotion: Promise, Problem and Challenge." Mass Communication and Public Health Complexities and Conflicts. C. Atkin ve L.Wallack (der.) içinde. London:Sage Publications.41-51.
- Williams, Simon J. (2004). "Beyond Medicalization-Healthicization? A Rejoinder to Hislop and Arber." Sociology of Health&Illness 26(4): 453-459.
- Zola, Irving K. (1994). "Sağlık ve Köreltici Tıp." Profesyoneller İktidarı. I. Illich, vd. (der.) içinde. Çev., Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar. 43-68.

Yazar Hakkında

Deniz Sezgin, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı'ndan 2010 yılında doktora derecesini aldı. Halen Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Reklamcılık ve Tanıtım Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir. Erişim: dsezgin@media.ankara.edu.tr

Summary

Stories, news and articles concerning disease and health issues are observed to take increasingly larger coverage in media recently. Health news which appear more and more in news bulletins, the geometric increase in health programs in TV channels, full size health pages in newspapers, application of health related themes in the promotion of nearly all sorts of products in the marketing communication field, and the increase in the number of health magazines and health related web sites on the internet is noteworthy.

With the mediation of the dominant discourse in media, daily life is increasingly being medicalized, and health problematic is being individualized. The issue of who is served by such health representation models is made invisible also by means of media. Behind this discourse which is covered by an ideological veil, lies the control of the body with commercial concerns.

In such a case, a more profound look at health discourse in media is necessary. Within the framework of this study which focuses on the social and cultural dynamics of health discourse in media, news/articles which appeared in Hürriyet Newspaper and its annexes between the dates of January 1st and December 31st 2008 are examined with the method of content analysis; the concepts of medicalization of daily life and individualization of health problematic are discussed; and the forms of representation of health in media are analyzed within the framework of these basic concepts.

Looking at the models of representation of health in media, health in general is constructed as the responsibility of the individual rather than regarding it as a social issue. Life style suggestions and promises of healthy life are presented in a way to stimulate the survival instinct, and this fact causes individuals to be unable to see the commercial concerns lying behind these representations. Although the present process seems to focus on social and individual health, main objective is apparently not the benefit of the individual.